

Lukáš, Miroslav

Rané divadelní dějiny Mikulova na Moravě

In: Lukáš, Miroslav. *Divadlo v Mikulově za éry rodu Dietrichsteinů : (od konce 16. století do druhé světové války)*. Vydání první Brno: Filozofická fakulta, Masarykova univerzita, 2019, pp. 17-37

ISBN 978-80-210-9311-9; ISBN 978-80-210-9312-6 (online : pdf)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/141451>

Access Date: 05. 12. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

RANÉ DIVADELNÍ DĚJINY MIKULOVA NA MORAVĚ

Divadlo jako prostředek rekatolizace

Mikulov přešel do rukou Dietrichsteinů na konci 16. století. Před nimi jej od poloviny 13. století vlastnili Liechtensteinové, po nich pak krátce mezi lety 1560 až 1572 Kerecsenyiové z Kanyaföldu. Po smrti Kryštofa Kerecsenyiho se mikulovské panství s městem a zámek stalo uprázdněným lénem a císař Maxmilián II. jej v roce 1575 přenechal Adamu Dietrichsteinovi (1527–1590), příslušníkovi staré korutanské šlechty a nejvyššímu hofmistrovi císařovny Marie a jejího syna Rudolfa II.⁴⁴

Před příchodem Dietrichsteinů se většina obyvatelstva hlásila k reformačnímu učení Martina Luthera. Pod jejich správou byly i oba mikulovské kostely (farní kostel sv. Václava a předměstský špitální kostel). Vedle luteránů v Mikulově působili i novokřtenci, kteří se zde pod vedením Balthasara Hubmaiera usadili v roce 1526, a samozřejmě zde žila početná židovská komunita.⁴⁵ Patrně by hledání nejstarších zpráv o divadelní činnosti v Mikulově mělo začít již v této etapě, neboť i Martin Luther doporučoval divadlo jako vzdělávací a výchovný prostředek.⁴⁶ Zatím nejstarší doklady o divadelních produkcích v Mikulově jsou však spjaté až s rekatolizačními aktivitami Adama Dietrichsteina, které zde nový majitel panství spustil ještě před vypuknutím stavovského povstání.

44 Více k historii Mikulova např. ELSINGER, Reiner. *Heimatbuch Nikolsburg*. Wien: Kulturverein Nikolsburg, 1987; FEYFAR, Mathias. *Die erlauchten Herrn auf Nicolsburg. Eine geschichtliche Studie auf Original Urkunden begründet*. Wien: Mayer & Comp, 1879; RICHTER, pozn. 12; SEIFERT, Theodor. *Nikolsburg. Geschichte der Stadt in Wort und Bild*. Nikolsburg: Bartosch, 1937. Obecně také SAMEK, Bohumil. *Umělecké památky Moravy a Slezska*. Sv. 2. J – N. Praha: Academia, 1999, s. 482–503.

45 ŠIMŮNEK, Robert. *Mikulov – Historický atlas měst České republiky*. Sv. 25. Praha: Historický ústav Akademie věd ČR, 2012, s. 7.

46 Srov. ČERNÝ, František (ed.). *Dějiny českého divadla I*. Praha: Academia 1968, s. 99.

S postupnou a více méně nenásilnou rekatolizací panství pomáhal Dietrichsteinovi od roku 1578 i jezuitský misionář Michael Cardaneus (Michaëlis Cardenei), příchozí z vídeňské koleje, původem z Naumburku v Durynsku.⁴⁷ Pod jeho dohledem bylo také v roce 1581 místními dětmi (Burgerskindern) na počest Dietrichsteinova příjezdu do města uvedeno pásmo složené z veršovaných monologů představujících tři teologické ctnosti: víru, naději a lásku (*Die drey Theologische Tugenden – der Glaub, die Hoffnung, die Lieb*). Následoval monolog o křesťanské církvi (*Die Christlich Kirch*) a o ďáblovi otci kacířů (*Der Teuffel der Ketzler Vatter*), dále projev anděla ke kolemstojícím (*Der Angel zu den Umdstehenden*) a konečně i oslavná řeč k samotnému Dietrichsteinovi (*Zu dem Freyherrn*). Souhrnně byly tyto projevy označené jako „dialogy nebo rozmluvy“ (*Dialogo/Dialogus oder Gespräch*).⁴⁸ Tato událost je nejspíše shodná s tou, o níž se zmiňuje i Ferdinand Menčík ve své knize *Přispěvky k dějinám českého divadla*, když mluví o třech krátkých hrách, které měly být v Mikulově uvedeny školní mládeží u příležitosti uvítání Adama Dietrichsteina v roce 1581.⁴⁹ Zmíněné dialogy byly zaznamenány Christophem Erhardtem, původem z Hallu v Tyrolsku, který v Mikulově působil od roku 1582 jako děkan.⁵⁰ Tiskem pak byly vydány v roce 1586 v Ingolstadt pod názvem *Catholische Brieff Vnd Sendtschreiben, darinnen vermeldet, wie es ein Beschaffenheit umb das Religionwesen in der Herrschafft Nicolspurg in Mährhern Sampt Angetrutcktem Dialogo oder Gespräch, welches von den bekerten Catholischen Burgerskindern daselbsten zu Nicolsburg in Ankunfft deß Wolgebornen Herrn Herrn Adams von Dietrichstein ... gehalten worden*.⁵¹ Součástí uvedeného tisku je mimo dedikace i katolické vyznání víry (Christliche/Catholische Bekandtness) purkmistra, rychtáře, radních a představitelů vesnic patřících pod mikulovské panství. Cardaneova úspěšná rekatolizační práce byla o rok později oceněna i návštěvou olomouckého biskupa Stanislava Pavlovského, který v Mikulově vysvětil farní kostel sv. Václava.⁵²

47 FEYFAR, pozn. 44, s. 136–137; KROESS, Alois. *Geschichte der Böhmischen Provinz der Gesellschaft Jesu. I. Geschichte der ersten Kollegien in Böhmen, Mähren und Glatz*. Wien: Verlag von Buchhandlung Ambr. Opitz Nachfolger, s. 625–639; KOČMAN, Pavel. Kerečtinské intermezzo a první Ditrichštejnove (1560–1611). In SVOBODA, Miroslav (ed.). *Mikulov*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2013, s. 101; KILIÁN, Jan. *Filip Fabricius z Rosenfeldu a Hohenfallu. Život, rod a dílo defenestrovaného sekretáře*. České Budějovice: Veduta, 2005, s. 17–18.

48 Text nazvaný „*Catholische Brieff und Sendtschreiben, darinnen vermeldet, wie es ein Beschaffenheit umb das Religionwesen in der Herrschafft Nicolspurg in Märhen...*“ je uložen také v Rakouské národní knihovně. Dostupné online. [cit. 2012-10-20]. URL: <<http://data.onb.ac.at/rec/AC09841998>>.

49 MENČÍK, pozn. 11, s. 62.

50 KOČMAN, pozn. 47, s. 101.

51 Text je uložen v Bayerische Staatsbibliothek München. Sign. 1395731 4 Polem. 1085 Beibd. Dostupné online. [cit. 2012-10-20]. URL: <<http://www.mdz-nbn-resolving.de/urn/resolver.pl?urn=urn:nbn:de:bvb:12-bsb10167567-3>>. Za upozornění na tento text děkuji Margitě Havlíčkové.

52 KOČMAN, pozn. 47, s. 102.

Dalším důležitým prvkem rekatolizace mikulovského panství bylo od roku 1583 pořádání procesí Božího těla.⁵³ Scénář tohoto procesí, v němž se počítalo i s divadelními výstupy, zaznamenal v roce 1585 opět Christoph Erhardt. Tento text nazvaný *Form und Weiß* vyšel tiskem též v Ingolstadtu, ale až v roce 1614.⁵⁴ Samotného procesí se kromě katolického kléru z Mikulova a okolí zúčastnili i představitelé cechů a samozřejmě obcí spadajících pod mikulovské panství. Ti všichni pod svými prapory a za hudebního doprovodu prošli městem, aby se zúčastnili bohoslužby u sv. Václava.⁵⁵ Božítělové procesí bylo v kulisách tehdejšího města jistě okázalou scénickou podívanou, kterou navíc umocňoval i hudební doprovod.⁵⁶ Ten tvořili městští trubáci, za kterými šlo třináct chlapců v bílém ornátě, v Erhardtově textu jsou přirovnáni k andělům, kteří svými zvonky a činely vnášeli do procesí jistě zjemnění, čímž dotvářeli celkovou atmosféru Božítělové slavnosti.⁵⁷

Ve dvacátých letech 17. století se z popudu tehdejšího vlastníka panství kardinála Františka Serafa Dietrichsteina (1570–1636), olomouckého biskupa a zemského správce Markrabství moravského, Mikulov proměnil ve správní, církevní a v neposlední řadě také kulturní centrum Moravy,⁵⁸ odkud kardinál rozhodoval o záležitostech země a biskupství.⁵⁹

53 Současně s obnovením svátku Božího těla bylo založeno také bratrstvo Božího těla, jehož prvním rektorem byl o rok později zvolen tehdy čtrnáctiletý František Dietrichstein. Tohoto titulu se však budoucí kardinál v únoru 1585 vzdal kvůli odchodu na studia do Prahy. (Srov. PARMA, Tomáš. *František kardinál Dietrichstein a jeho vztahy k římské kurii. Prostředky a metody politické komunikace ve službách moravské církve*. Brno, 2010, s. 17. Dizertační práce. Masarykova univerzita v Brně. Filozofická fakulta; Více také HOFMANN, Richard, A. Die Nikolsburger Fronleichnamspzession im Jahre 1583. In EL-SINGER, pozn. 44, s. 297–301.) Vladimír Maňas datuje vznik mikulovského bratrstva Božího těla až k roku 1584. (Srov. MAŇAS, Vladimír. *Hudební aktivity náboženských korporací na Moravě v raném novověku*. Brno, 2008, s. 47. Dizertační práce. Masarykova univerzita v Brně. Filozofická fakulta.)

54 Celý název zní: *Form und Weiß, Wie das herrliche Fest deß zarten Fronleichnams in der alten Statt Nicolsburg, im Marggraffthumb Märherrn gelegen: mit vorgehender Predigt, vnd folgendem Gottesdienst, zierlicher Procession, Eintheilung der Zünfften, Musikanten, Instrumenten, Engeln, Priesterschafft, Lateinisch- und Teutschen Dialogen oder Gesprächen, jährlich gehalten würd Ingolstadt*. Tisk je uložen v Bayerische Staatsbibliothek v Mnichově. Sign. 5943931 4 Hom. 565. Dostupné také online URL: <http://books.google.cz/books?id=FtCAAAAcAAJ&printsec=frontcover&hl=cs&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false>. Jeden exemplář je uložen i v Moravské zemské knihovně v Brně – viz Souborný historický katalog JM. Sign. ST2-0012.418. Textem se ve své magisterské práci zabývala Ilona Horváthová: HORVÁTHOVÁ, Ilona. *Teatralita barokních slavností*. Brno, 2015. Diplomová práce. Masarykova univerzita v Brně. Filozofická fakulta. Dostupné také online. [cit. 23.2.20156]. URL: <https://is.muni.cz/auth/th/262008/ff_m/Magisterska_diplomova_prace_-_Horvathova.pdf>.

55 KOCMAN, pozn. 47, s. 102; HORVÁTHOVÁ, pozn. 54, s. 39.

56 Viz HORVÁTHOVÁ, pozn. 54, s. 39.

57 Tamtéž; VEČERKOVÁ, Eva – TARCALOVÁ, Ludmila. Náboženské průvody v kalendářním cyklu svátků a slavností. In TARCALOVÁ, Ludmila (ed.) *Slavnostní průvody*. Uherské Hradiště: Slovákcké muzeum, 1994, s. 23–43.

58 Srov. BALCÁREK, Pavel. *Kardinál František Dietrichstein 1570–1636. Gubernátor Moravy*. České Budějovice: Veduta, 2007. s. 163. Vliv na formování osobnosti kardinála Dietrichsteina měla samozřejmě skutečnost, že se narodil do prostředí rodiny nejvyšší rakousko-španělské aristokracie, manželkou

Urbář z roku 1629 udává, že ve městě bylo celkem 454 obydlených domů, z toho 316 křesťanských a 138 židovských. Tato skutečnost řadila Mikulov k největším moravským městům té doby.⁶⁰

Kardinál zde též realizoval ideu Mikulova jako poutního místa. Za jeho vlády byla ve městě zbudována kaple Panny Marie loretánské (kopie loretánské Svaté chýše), kterou Dietrichstein následně předal do péče kapucínům. Povinnost sloužit mše s procesími k Loretě o všech mariánských svátcích pak kardinál stanovil proboštovi v zakládací listině mikulovské kapituly z roku 1625. Mikulovskou Loretu doplnila stavba křížové cesty na Svatém kopečku,⁶¹ kterou za života Františka Serafa Dietrichsteina tvořilo sedm zastavení. Dalších sedm zastavení vybudovali až kardinálovi dědicové. Do celkového počtu čtrnácti kaplí byla dostavěna až koncem 18. století, těsně před vydáním patentů Josefa II., následkem kterých byl v roce 1786 celý areál odsvěcen, současně byly v rámci josefínských reforem zakázány poutě a procesí.⁶² Ještě dříve, konkrétně 14. září 1784, propukl jeden z nejničivějších požárů v dějinách Mikulova, který zničil i Loretu. Mariánská úcta se přesunula do kostela sv. Václava, kde byla uložena socha Loretánské madony. Od poloviny 19. století se začaly v Mikulově konat mariánské poutě na Svatém kopečku, a to v neděli po 8. září, o výročním dnu vysvěcení kostela sv. Šebestiána, stojícího na kopečku, a zároveň o svátku Narození Panny Marie. Tato tradice je udržována doposud.⁶³

S křížovou cestou na Svatém kopečku jsou spojena i velkopáteční procesí. Ta měla údajně vycházet z loretánského kostela přes náměstí a za jižní branou směro-

jeho otce Adama Dietrichsteina byla španělská šlechtična Margarita de Cardona y Requesens (1535–1609). Důležitou roli sehrálo rovněž jeho vzdělání, které získal studiem v jezuitských kolejích, nejdříve ve šlechtickém konviktu v Praze (1582) a poté v Římě (1588–1591).

59 Srov. RICHTER, pozn. 12, s. 116. Kardinál se v Mikulově zdržoval již od roku 1612, neboť to měl odtud blíže do Vídně na císařský dvůr, kam se ve stejném roce z Prahy přestěhoval i císař Matyáš. Po pronájmu kroměřížského panství v roce 1617 přišel do Mikulova i početný biskupský dvůr a většina kancelářských úředníků, čímž Kroměříž ztratila postavení rezidenčního města. (Srov. BALCÁREK, Pavel. Kancelář kardinála Ditrichštejna a správa biskupských statků před Bílou horou. Praha: Archivní správa Ministerstva vnitra ČR, *Sborník archivních prací*. 1978, 28(1), s. 73–74. Nebo DVOŘÁK, Jan. Správa statků kardinála Dietrichsteina – z centra na periferii. *Kardinál František z Ditrichštejna a jeho doba*. XXIX. Mikulovské sympozium 2006. Brno: Moravský zemský archiv, 2007, s. 219.)

60 KOCMAN, Pavel. Mikulov Františka kardinála z Ditrichštejna (1611–1636). In SVOBODA, Miroslav (ed.). *Mikulov*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, s. 113.

61 „Zřejmě první zdejší stavbou byla kaple zasvěcená ochráncům proti moru, sv. Šebestiánovi, sv. Karlu Boromejskému a sv. Rochovi, jako vyjádření vděčnosti Bohu za překonání morové epidemie, která Mikulov a okolí sužovala v roce 1622. Základní kámen kaple byl svěcen 2. července 1623. Její výstavba trvala pravděpodobně až do roku 1630 a o rok později, v roce 1631, pak byla v sousedství kaple zbudována samostatně stojící zvonice – kampanila. Současně podél cesty vznikala zastavení křížové cesty jeruzalémské Golgoty vedoucí k Božímu hrobu.“ (BRICHTOVÁ, Dobromila. *Pod tvými ochrannými křídly. Od loretánského kostela k hrobce Dietrichsteinů v Mikulově*. Mikulov, 2014, s. 47.) O křížové cestě také KOUDELA, Miroslav. Mikulovský Svatý kopeček a křížová cesta. In *RegioM 2008. Sborník Regionálního muzea v Mikulově*. 2008, s. 34–52.

62 BRICHTOVÁ, pozn. 61, s. 47.

63 Tamtéž.

vat vzhůru na Svatý kopeček v dlouhém zástupu poutníků s kříží, cechovními praporce a sochou Krista.⁶⁴ Tato procesí pak měla mít zastavení u kapliček lemujících cestu. Velkopáteční či pašijové průvody pořádali v Mikulově kapucíni a nejspíše i piaristé. Protireformační Řád menších bratří kapucínů (Ordo Fratrum Minorum Capucinatorum) povolal do Mikulova v roce 1611 kardinál František Dietrichstein. Nejdříve jim poskytl prostory v soukromém domě na okraji Mikulova v dnešní Valtické ulici, následně nechal klášter společně s kostelem sv. Vavřince vystavět v severovýchodním koutě městského hrazení.⁶⁵ Zatím první zmínka o kapucínském velkopátečním procesí se vztahuje až k roku 1673, s největší pravděpodobností se však tato procesí konala už dříve. Z uvedeného roku cituje Václav Richter blíže neurčenou archiválii, respektive žádost, v níž kapucíni prosí knížete, aby jim pro „procesí nebo komedii“ na Velký pátek obstaral Kristovu hlavu s pravými vlasy, jeho nohy a ruce, vyřezané ze dřeva, a k tomu příslušné textilie.“⁶⁶ Další doklady velkopátečních procesí jsou z 6. dubna 1703 a 6. dubna 1708. Z těchto let se dokonce dochovaly synopse či scénáře procesí, v nichž se počítá s přenosnými jevišti a s hranými výstupy ze života Ježíše Krista. První synopse, v tomto případě figurálního procesí s 15 jevišti, nazvaná *INRI Vir dolorum*, je součástí konvolutu ručně psaných perioch převážně z piaristických gymnázií z Mikulova, Hornu, Litomyšle či Lipníku. Konvolut je uložen v Rakouské národní knihovně.⁶⁷ Druhá synopse velkopáteční hry *Heilsamstes Artzney-Mittel* z roku 1708 byla objevena v Národní knihovně v Praze.⁶⁸ Toto procesí počítá s devatenácti jevišti a devíti výstupy v rámci samotného průvodu. Piaristické pašijové průvody se zatím pouze předpokládají. Doložitelně zde piaristé o velikonočním týdnu uváděli pouze pašijové hry, například v roce 1694

64 BRICHTOVÁ, pozn. 61, s. 47.

65 Základní kámen byl položen 3. května 1612. Nový kostel s hlavním oltářem sv. Františka z Assisi byl vysvěcen kardinálem 22. srpna 1613. Po založení Lorety v sousedství kláštera byli kapucíni pověřeni službami i v této svatyni a opatrováním loretánského pokladu. Kapucíni působili v Mikulově až do roku 1784, kdy klášter zachvátil ničivý požár. Následně řeholníci město opustili a pozemky byly rozprodány pro stavbu jiných domů. (Srov. RICHTER, pozn. 12, s. 126–127, 222.)

66 Tamtéž, s. 151.

67 ÖNB Sammlung von Handschriften und alten Drucken. Collectio programmatum 22 comoedia-rum, quae a. 1700–1709 in collegiis PP. Piarum scholarum, Societatis Iesu etc. Nicolsburgi, Cremsierii, Lipnicii, Litomissii, Hornae et Vindobonae actae fuerunt. Cod. 13906* Han.

68 Celý název synopse vytištěné ve Swobodově tiskárně v Brně zní: „*Heilsamstes Artzney-Mittel, Welches Der von Himmel herabgekommene Grosse Arzt Unser Gütigster Helyand und Erlöser Christus Jesus Den grossen auff Erd-ligenden Krancken, Nehmlich Das gantze Menschliche Geschlecht Daß In dem Paradeiß des Wollusts durch den tödtlichen Genuß der verbottenen Frucht, elendiglich und erbärmlich angestecket worden, Zu heilen Auß seinem selbst eigenen theuristen Blut Der durch sein eigen Blut einmahl in daß Heilighumb ist hinein gegangen, und hat ein ewige Erlösung gefunden. Mittels seines bitteristen Leydens und Sterbens, so wohl liebreichist als Mühsambist zubereitet hat, Trauermüthig vorgestellet An dem Heiligen Charfreytag bey dem gewöhnlichen Buß-Umfgang von dem Convent deren PP. Capucinern zu Nicolspurg Anno 1708. den 6. April.*“ (NKP, sign. 46 F 65/adl.10.)

schráli představení *Amoris Divini animam fortis usque ad Mortem crucis dilectio*⁶⁹, v roce 1708 *Bathonia zu Teutsch*⁷⁰ a v roce 1731 představení *Purpura Sacratior Spiritus Redimita Menodorus Rex*⁷¹.

V 17. století se procesí již naplno stávala součástí náboženského života a městské kultury. Poutě současně přiváděly do města výrazný příliv poutníků, což mělo za následek i znatelný zásah do místní ekonomiky. Zcela jistě by bylo zajímavé zpracovat, jaký dopad měly poutě na život místních lidí, jak se změnil život ve městě po dobu jejich trvání, kdy poutníci, dle zpráv, minimálně dvakrát převyšovali počet obyvatel Mikulova.⁷²

Příchod Dietrichsteinů Mikulov nábožensky, kulturně a samozřejmě i stavebně naprosto proměnil.⁷³ Jeho dominantou se vedle zámku stal nově Svatý kopeček s kostelem sv. Šebestiána, Božím hrobem, zvonící a kapličkami křížové cesty, propojující krajinu s duchovní sférou, Jiřím Kroupou vnímaný jako „sakraální teatro“,⁷⁴ které již z dálky působí na příjíždějící. Tyto proměny společně se školskou výukou piaristů či výchovou v hudebních seminářích ovlivňovaly a formovaly další generace místních obyvatel.

Kardinál František Seraf Dietrichstein

Ovlivnění kardinála Dietrichsteina duchovním a kulturním světem Itálie se projevilo i při volbě hudebníků a skladatelů. V jeho službách působili například Claudio Cocchi (?–?), Carlo Abbate (1600–1657), Vincenzo Scapitta (1584–1656) a Giovanni Battista Alouisi (psáno též Alovisi, ?–1665).⁷⁵ Alouisi se po smrti kardinála stal sekretářem a kapelníkem jeho synovce Maxmiliána II. Dietrichsteina, velkého obdivovatele chrámové hudby.⁷⁶ Vztahy Dietrichsteina k hudbě či jeho vliv

69 GUPCSÓ, Agnes. Musiktheater-Aufführungen an Jesuiten- und Piaristenschulen im Ungarn des 18. Jahrhunderts. *Studia Musicologica Academiae Scientiarum Hungaricae*. 1997, **38**(3/4), s. 315–344.

70 ÖNB, Sammlung von Handschriften und alten Drucken. *Bathonia zu Teutsch*. Sign. 111611-B.

71 RMM, Zámecká knihovna. *Menodorus rex a suis ... spinis coronatus*. Znoymae 1731. Sign. Mik 2638.

72 BRICHTOVÁ, pozn. 61, s. 40.

73 Ke kulturní krajině Mikulovska více: CZAJKOWSKI, Petr – HOMOLA, Aleš – RIGASOVÁ, Milada. Cesty k raně novověké kulturní krajině I. Mikulovsko – průběžné výsledky průzkumu. *Vlastivědný věstník moravský*. 2013, **65**(4), s. 373–383.

74 KROUPA, Jiří. „Moderní fiori“: kardinál z ditrichštejna protobaroka a umělecká funkce na Moravě po roce 1600. *XXIX. Mikulovské sympozium 2006. Kardinál František z Ditrichštejna a jeho doba*. Brno: Moravský zemský archiv, 2007, s. 66.

75 SEHNAL, Jiří. Hudba na dvoře olomouckých biskupů od 13. do poloviny 17. stol. *Časopis vlastivědné společnosti muzejní v Olomouci*, 1970, **60**(1), s. 76–78. Nebo BRÁZDOVÁ, Lucie. Hudební dění za episkopátu kardinála Dietrichsteina v Mikulově. *Kardinál František z Ditrichštejna a jeho doba*, s. 149–156.

76 SEHNAL, pozn. 75, s. 77.

na hudební dění na Moravě byly již dostatečně doloženy v odborných studiích,⁷⁷ výzkumy zaměřené na divadelní činnost na mikulovském zámku za vlády kardinála Dietrichsteina však doposud chybí.

Z dochovaných pramenů, které přímo s Mikulovem nesouvisejí, je zřejmé, že kardinál na svých cestách divadelní představení hojně navštěvoval. V Miláně například v roce 1599 zhlédl divadelní představení *Arminia pastorale* od Giovanniho Battisty Visconteho.⁷⁸ V roce 1617 se také účastnil velkolepé divadelní slavnosti *Phasma Dionysiacum Pragense* (*Pražské zjevení dionýské*), která je „dosud nejstarším známým hudebně-dramatickým představením, které se konalo při císařském dvoře, a současně jednou z prvních slavností nového italského hudebního divadla uskutečněnou mimo italské území“.⁷⁹ Mezi hlavními tanečníky zde vystupoval i kardinálův synovec a následný majitel mikulovského panství Maxmilián II. Dietrichstein (1596–1655).⁸⁰ Jako církevní hodnostář se kardinál samozřejmě účastnil i řady jezuitských představení v Brně, Olomouci nebo v Praze. Prokazatelně navštívil v roce 1603 představení výpravné hry olomoucké jezuitské koleje nazvané *Christus iudex*, jejíž uvedení také spolufinancoval.⁸¹ V roce 1609 se pak v Brně účastnil pětiaktové hry o sv. Vítu. Synopse z tohoto představení představuje první tištěný divadelní program zachovaný v českém jazyce. Samotné představení bylo nejspíše odehráno latinsky.⁸² V roce 1614 navštívil opět v Olomouci představení o sv. Václavu *Sanctus Wenceslaus Martyr, Boemiae Moraviaeque*.⁸³ Spoluautorem tohoto díla byl kardinálův zpovědník a jezuita Georgius Dingenuer (1571–1631).⁸⁴

77 Srov. SEHNAL, pozn. 75, s. 77; KOŠULIČ, pozn. 23, s. 122–134.

78 ŠTUDENT, Miloslav. Co shlédnul r. 1599 v Miláně kardinál Dietrichstein. In *Nové poznatky ke staré hudbě. Symposium ad honorem Jiří Sehnal*. Acta musicologica.cz, revue pro hudební vědu. Brno, 2006, s. 10. Dostupné online. [cit. 2012-09-20]. URL: <<http://acta.musicologica.cz/06-02/0602s08t.html>>. PARMA, T. *František kardinál Dietrichstein a jeho vztahy k římské kurii. Prostředky a metody politické komunikace ve službách moravské církve*, s. 106.

79 MAŤA, Petr. *Phasma Dionysiacum Pragense a počátky karnevalového kalendáře na císařském dvoře. Divadelní revue*. 2004, 15(2), s. 45–55. V grafické sbírce Regionálního muzea Mikulov je uložen grafický list i s komentářem znázorňující jednu scénu z tohoto představení. Srov. BRICHTOVÁ, Dobromila. Barokní slavnosti Habsburků ve svědectvích dietrichsteinské sbírky grafiky. In *RegioM 2009. Sborník Regionálního muzea v Mikulově*. 2009, s. 119–128.

80 O účinkování Maxmiliána II. Dietrichsteina v *Pražském zjevení dionýském* také v KAZÁROVÁ, Helena. *Barokní Balet ve střední Evropě*. Praha: Akademie múzických umění, 2008, s. 18, 38.

81 JAKUBCOVÁ, Alena – SEHNAL, Jiří – VANÁČ, Martin. Franz Fürst von Dietrichstein. In JAKUBCOVÁ – PERNERSTORFER, (eds.), pozn. 7, s. 155. Představení bylo hráno za přítomnosti kardinála Dietrichsteina a zemského hejtmana Ladislava Berky z Dubé. Jeden z exemplářů dochované periody je uložen v Bayerische Staatsbibliothek v Mnichově. Dostupné online. [cit. 2018-10-09]. URL: <<http://bavarica.digitale-sammlungen.de/resolve/display/bsb10152456.html>>.

82 CESNAKOVÁ-MICHALCOVÁ, Milena. Nejstarší český divadelní program. *Listy filologické*. 1964, 87, s. 258.

83 Synopse a rukopis této hry byl i součástí piaristické knihovny v Mikulově. Nyní je uložen v Rakouské národní knihovně, ÖNB, Sammlung von Handschriften und alten Drucken. „*Sanctus Wenceslaus Martyr, Boemiae Moraviaeque*“, Cod. Ser. n. 71 | Samml.: Han.

V roce 1617 byl kardinál dokonce v kontaktu s anglickou společností profesionálních herců vedenou Johnem Greenem, kterou mu osobním dopisem doporučil arcivévoda Karel Habsburský (1590–1624), biskup vratislavský. Arcivévoda v dopise Dietrichsteina současně žádal, aby anglickým komediantům zprostředkoval možnost účinkovat v moravských městech.⁸⁵ Zdali byla tato prosba naplněna, není zřejmé, jisté je pouze to, že společnost v červnu kardinála následovala do Prahy na korunovaci Ferdinanda II. českým králem.⁸⁶

S touto společností, ale již pod vedením Roberta Reynoldse, se kardinál osobně setkal i v únoru 1628 ve Vídni, když zde v době nepřítomnosti císařského dvora společně s nezletilým arcivévodou Leopoldem Wilhelmem (1614–1662) působil jako místopředseda.⁸⁷ Císařský dvůr tehdy od podzimu 1627 do jara 1628 pobýval v Praze, kde se konala královská korunovace císařovny Eleonory I. (1598–1655) a následníka trůnu Ferdinanda III. S produkcemi anglických komediantů však nebyl Dietrichstein zcela spokojen, což zmínil v dopise dvornímu válečnému radovi Rombaldu Collaltovi (1575–1630), a naopak se těšil na příjezd italské společnosti, které, jak sám v dopise uvedl, přispěl na příjezd do Vídně.⁸⁸

Zmíněnými italskými komedianty, které Dietrichstein tolik očekával, mohla být společnost Fedeli Giovanniho Battisty Andreiniho (1576–1654), která byla považována za jedno z nejvýznamnějších hereckých seskupení pěstujících *commedii dell'arte*.⁸⁹ Tito komedianti se v dané době zdržovali v Praze, kde od listopadu pobývali na již zmíněné dvojitě korunovaci, do Vídně pak sice zamířili, ale až v červ-

84 JACKOVÁ, Magdaléna. Georgius Dingenauer. In JAKUBCOVÁ – PERNERSTORFER, (eds.), pozn. 7, s. 157–158.

85 Přepis osobního dopisu byl publikován v SOFFÉ, Emil, L. Eine nachricht über englische komödianten in Mähren. *Anglia, Zeitschrift für engl. Philologie* 10, 1878, s. 289–290. Dostupné online. [cit. 2016-09-09]. URL: <<https://www.digizeitschriften.de/dms/img/?PID=GDZPPN000015024>>.

86 SCHERL, Adolf. K vystoupením německých a italských profesionálních hereckých společností v Olomouci v 17. a 18. století. In LAZORČÁKOVÁ, Tatjana (ed.). *O divadle na Moravě a ve Slezsku. Mezinárodní konference v Olomouci*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004, s. 40.

87 BALCÁREK, pozn. 58, s. 147.

88 TRAMPLER, Richard (ed.). *Correspondenz des Cardinal Franz Dietrichstein mit dem Hof: Kriegsrats Praesidenten Cottals, nebst einem Anhang kriehe Lustriers aus Contantinopel, der maikgrafen von Beanderburg und des Grafen Schlick von Passau*. Wien: A. Hölder, 1873, s. 57. Nespokojenost s produkcí této anglické společnosti ještě při jejím pražském pobytu projevil i Adam Pavel Slavata v dopise Zdeňku Libštejnskému z Kolovrat a také arcivévodkyně Marie Anna a Cäcilie Renata, „*keré představení Angličanů a výkon jejich Pickelheringa ve srovnání s produkcemi současně přítomných herců italských [G[iovanni] B[attista] Andreini] příliš nenadchl*“. (POLOCHOVÁ, Markéta. *Ozvučky anglického divadla a dramatu v raně novověké epoše na evropském kontinentu: anglické cestující společnosti*. Brno, 2014, s. 110–111. Dizertační práce. Masarykova univerzita v Brně. Filozofická fakulta.) Dle Markéty Polochové se tyto reakce pravděpodobně vztahují k „*hereckému výkonu (především komické figury, neboť jmenován je anglický klaun*“. (Srov. Tamtéž). Současně je nutné v negativním hodnocení anglické společnosti spatřovat i obecně oblibu italského umění u vídeňského dvora.

89 Srov. SCHERL, Adolf. Giovanni Battista Andreini. In JAKUBCOVÁ, – PERNERSTORFER, (eds.), pozn. 7, s. 4–5.

nu 1628.⁹⁰ Může však jít rovněž o italskou společnost Francesca Gabrielliho (1588–1636), známého pod jménem Scapino, neboť příjezdem těchto komediantů do hlavního města habsburské říše se zabýval již výše uvedený hrabě Collalto v korespondenci s Nicolem Rossim ve druhé polovině roku 1627.⁹¹ Collalto mohl následně tuto společnost doporučit i kardinálu Dietrichsteinovi. Francesco Gabrielli se svými komedianty ovšem nakonec do Vídně nepřijel.

V průběhu následujících let se Dietrichstein dostal do kontaktu i s již zmíněným G. B. Andreinim. Andreini se ve Vídni, kam přijel z Prahy, zdržel až do čtvrtého masopustního týdne 1629. V září toho roku pak přešel se svou společností do Mantovy, kde podepsal smlouvu o účinkování pro nadcházející zimu. Nevydrželi zde však dlouho, neboť od konce října byla Mantova obléhána císařským vojskem.⁹² Na začátku ledna 1630 se proto Andreini znovu ocitl ve Vídni, odkud napsal kardinálu Dietrichsteinovi dopis, v němž ho prosí o finanční pomoc, neboť se ve Vídni ocitl zcela bez prostředků. Součástí dopisu měly být i krátké madrigaly, které mu, kvůli kardinálově „bouřlivému“ odjezdu z Vídně, nestihl předat osobně.⁹³ Ty se bohužel nedochovaly, respektive nebyly doposud nalezeny. Z textu dále vyplývá, že již o rok dříve daroval Andreini kardinálu Dietrichsteinovi sonet, který kardinála údajně zaujal, tím je jednak prokazatelně doloženo setkání obou už v roce 1629, ale i kardinálův zájem o tvorbu italského komedianta. To, že se Andreini v době své osobní krize obrátil k Dietrichsteinovi, může zase značit jeho důvěru v tohoto významného šlechtice a podtrhovat jejich blízký vztah.

Zámecké divadlo

Kardinál Dietrichstein svůj vztah k divadlu potvrdil i tím, že nechal v předhradí mikulovského zámku podél nově zbudované hlavní cesty postavit zámecké divadlo.⁹⁴ Dlouhou dobu se vznik zámeckého divadla, budovy, v níž se nyní nachází zámecká knihovna, spojoval s renesančně-manýristickými stavebními úpravami zámku realizovanými mezi lety 1612–1618. Stavebněhistorický průzkum, který zde proběhl

90 SCHINDLER, Otto G., „Die wälische Comedianten sein ja guet...“ Die Anfänge des italienischen Theaters am Habsburgerhof. In BŮŽEK, Václav – KRÁL, Pavel (eds.). *Opera historica 8. Slavnosti a zábavy na dvorech a v rezidenčních městech raného novověku*. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 2000, s. 131.

91 BAĎURA, Bohumil. Documenti ignoti sui comici italiani delle terza decade del Seicento. *Folia Historica Bohemica*. 2005, 21, s. 211–218.

92 CARRAI, Guido – SCHINDLER, Otto, G. Veškerá císařská glory není nic než comedi. Italští a jiní komedianti při pražských korunovacích 1627. *Divadelní revue*. 2003, 14(4), s. 51.

93 BAĎURA, pozn. 91, s. 218.

94 KROUPA, pozn. 74, s. 61.

v roce 2000, datoval budovu zámeckého divadelního sálu do roku 1616.⁹⁵ Na základě dendrochronologického průzkumu z roku 2016, při kterém byly odebrány vzorky dřeva z krovu a překladu nad původními okny vystupujícími nad klenbu knihovny, spadá však výstavba tohoto objektu nejdříve do období 1631/1632, respektive v té době došlo k pokácení stromů, které byly při stavbě použity.⁹⁶ Rok skácení stromu sice ještě nemusí být totožný s rokem výstavby objektu, neboť je nutné počítat i s určitou dobou potřebnou pro opracování, případně i sušení dřeva,⁹⁷ časová prodleva však nejspíše nebyla příliš výrazná. Vzhledem k tomu, že dendrochronologie nabízí absolutní datování, potvrzuje uvedený průzkum s konečnou platností již dříve vyslovenou domněnku, že mikulovské zámecké divadlo je nejstarší svého druhu postavené na našem území.⁹⁸

Nové datování zámeckého divadla do období kolem roku 1632 jej řadí do další fáze rozvoje města, k níž došlo ve druhé polovině dvacátých let, kdy vznikla i výše zmíněná Loreta nebo začala výstavba na Svatém kopečku. Bez zajímavosti není, že se stavba zámeckého divadla prolíná se založením piaristické koleje ve městě v roce 1631. Kardinál jistě věděl, že piaristé v rámci výuky využívají divadelní představení a jsou schopni realizovat i náročnější inscenace. Pro tyto účely jim mohl záměrně nabídnout nově vybudované zámecké divadlo. Zajímavé je v této souvislosti rovněž načasování příchodu hudebníka Alouisiho do Mikulova, které Eduard Tomašík klade do rozmezí let 1630–1632.⁹⁹

Za pravděpodobného autora zámeckého divadla je považován italský, v Brně usazený architekt Andrea Erna (?–1652),¹⁰⁰ který je též domnělým autorem přestavby špitálu a kostela sv. Jana Křtitele na piaristickou kolej.¹⁰¹ Pozoruhodné však je, že v době vzniku divadla navštívil Mikulov na kardinálovo pozvání italský architekt a scénograf Giovanni Pieroni (1586–1654), který mimo jiné navrhoval i scénu pro představení, které se hrálo při korunovaci císařovny Eleonory I. v Šoproni v červenci 1622,¹⁰² nebo pro představení hraná při korunovacích v Praze v roce

95 MATULÍKOVÁ, Zoja – JEŘÁBEK, Tomáš. *Nálezová zpráva o stratigrafii omítkových vrstev západního a východního průčelí severního křídla zámku v Mikulově*. Brno, 2000 (neustránkováno). Uloženo v Regionálním muzeu v Mikulově.

96 KYNCL, Josef. *Výzkumná zpráva. Dendrochronologické datování dřevěných konstrukčních prvků ze zámku v Mikulově*. (Rukopis). Brno, 2016, s. 2.

97 Tamtéž, s. 4.

98 Tuto myšlenku vyslovil například Jan Pömerl. (Srov. PÖMERL, Jan. *Zámecká divadla v Čechách a na Moravě. Divadelní revue*. 1992, 3(4), s. 3–17.)

99 TOMAŠTÍK, Eduard. *Giovanni Battista Alouisi – život a dílo*. Brno, 2012, s. 15. Dizertační práce. Masarykova univerzita v Brně. Filozofická fakulta.

100 Srov. ŠIMŮNEK, pozn. 45, s. 10.

101 KOCMAN, pozn. 60, s. 108.

102 Jednalo se o vůbec první italskou „operu“ (commedia musica) provedenou na území habsburské říše. (CARRAI, – SCHINDLER, pozn. 92, s. 43.)

1627.¹⁰³ Doklad Pieroniho pobytu v Mikulově je známý skrze jeho korespondenci s medicejským sekretářem Andreasem Ciolim ze dne 23. dubna 1632,¹⁰⁴ zda se však Pieroni alespoň částečně podílel na stavbě divadla, není zřejmé.¹⁰⁵ Pieronimu byl blízký i styl řešení tzv. triumfální cesty,¹⁰⁶ na niž byla budova divadla na mikulovském zámku situována. Motiv triumfální cesty načrtl Pieroni například i Rombaldu Collaltovi pro přestavbu rezidence v Brtnici.¹⁰⁷

Podle Pavla Balcárka kardinál v roce 1632 svůj dvůr rozpustil a plně se soustředil na finanční i jinou pomoc císaři v probíhající třicetileté válce,¹⁰⁸ je tedy otázka, zda vůbec k využívání divadla za jeho života došlo. S touto otázkou může také souviset skutečnost, že zatím nejstarší záznam o divadelním představení v zámeckém divadle je až z roku 1640, kdy zde studenti piaristického gymnázia uvedli na oslavu sňatku knížete Maxmiliána II. Dietrichsteina s jeho druhou ženou Sofií Agnes Mansfeldovou (1619–1677) biblickou hru *Historia von Joseph dem Patriarchen*.¹⁰⁹

Vzhledem k přeměně zámeckého divadla na knihovnu mezi lety 1727–1730¹¹⁰ není jeho původní podoba známá. Částečnou představu o vzhledu a podobě divadla lze pouze vyvodit, a to jednak z již zmíněného stavebněhistorického průzkumu a jednak s určitou rezervou také z dobové zprávy o piaristickém představení z roku 1640. Jeho vnější vzhled byl patrně velmi jednoduchý a „*podobně jako na jiných traktech mikulovského hradu z této doby, byly fasády pojednány v přízemí jednoduchou rustikou, ve vyšších patrech pak náznakem jednoduchého grafického orámování okenních šambrán. Na východním průčelí byly tyto šambrány doplněny dnes již neexistujícím plastickým profílem. Pozoruhodným se jeví i nález výzdoby plochy pod původní korunní římsou. Jedná se o vlys, který je dekorován dvouvrstvou proškrábanou omítkou s probarvenými vápennými*

103 CARRAI – SCHINDLER, pozn. 92, s. 43.

104 CARRAI, Guido. Giovanni Pieroni: un informatore medico al seguito del generale Wallenstein. *eSamizdat*. 2004, II(1), s. 175–180. [online]. [cit. 23.2.2017] URL: <[http://www.esamizdat.it/carrai_arc_eS_2004_\(II\)_1.pdf](http://www.esamizdat.it/carrai_arc_eS_2004_(II)_1.pdf)>.

105 Pieroni nastoupil do císařských služeb v roce 1622. Jeho úkolem byla fortifikace měst. S Dietrichsteinem pak byl Pieroni v kontaktu údajně už od dvacátých let 17. století, kdy se na něj Dietrichstein vedle záležitostí úředních, týkajících se opevnování měst, obracel také s žádostmi o posouzení či eventuálně modernizaci fortifikací dietrichsteinského Mikulova. Pieroni s kardinálem zase řešil vydání Galileiho spisů v mikulovské tiskárně, tento plán však zhatila Dietrichsteinova smrt v roce 1636. (FIDLER Petr. Giovanni Giacomo Tencalla. Petr Fidler. In *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity: řada uměnovědná (F)*. 1996, 42–44(37–39), s. 6, 50.)

106 Dle Jiřího Kroupy mikulovský motiv triumfální cesty, „*směřuje od velké brány ve vstupní části přes systém nově založených nádvoří až do interiéru zámku s „magickým“ prostorem (antecamerou a věží) v interiéru.*“ (KROUPA, pozn. 74, s. 61.)

107 KROUPA, Jiří. *Umělci, objednavatelé a styl*. Brno: Barrister & Principal, 2006, s. 85.

108 BALCÁREK, pozn. 58, s. 165.

109 NEUMANN, pozn. 21, s. 135–136.

110 BRICHTOVÁ, Dobromila. Mikulov v 18. století. In SVOBODA, Miroslav (ed.). *Mikulov*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2013, s. 137.

*lůčkami v šedobílé kombinaci s motivem světlých kruhových terčů na tmavém poli.*¹¹¹ Interiérové osvětlení bylo z východní strany řešeno čtrnácti okny rozdělenými po sedmi ve dvou řadách nad sebou. Ze západní strany osvětlovala prostor pouze jedna řada šesti oken, jež vystupovala nad původní výšku hradební zdi.¹¹² Nejméně tři další okna byla vsazena do severní stěny sálu, tedy do stěny za předpokládaným jevištěm, a do protilehlé jižní zdi, kde se nacházel i vstupní prostor do sálu.

Vnitřní plocha obdélníkového sálu měla rozměry přibližně 25 × 10 metrů, strop pak dosahoval výšky zhruba 8,2 metrů. Současný klenbový strop je výsledkem až zmíněných stavebních úprav. Díky nim se však na stávající půdě nad knihovnou dochovala unikátní malovaná a zlacená výzdoba interiéru divadelního sálu.¹¹³ „Z původního architektonického členění divadelního sálu se intaktně dochovaly hlavice pilastrů na všech čtyřech stranách a takřka kompletní výzdoba vlysu, umožňující představit si původní proporce a členění divadelního sálu.“¹¹⁴ U některých okenních výklenků, které nebyly z vnitřní části zcela dozděny, se zachovaly i zbytky jejich horní výzdoby (obr. 5–8).

Z popisu výše uvedené hry *Historia von Joseph dem Patriarchen* vyplývá, že zde bylo čtvercové trámové jeviště spojené řetězy o délce jedné strany 13 loktů.¹¹⁵ Za scénou pak měly být dvě světničky využívané k převlékání herců.¹¹⁶ Zajímavostí je, že k proměnám scén v tomto představení, v němž údajně účinkovalo 70 studentů a celé trvalo osm hodin, byly použity tzv. telari neboli periakty,¹¹⁷ tedy trojboké otočné hranoly umožňující rychlou proměnu dekorace během představení.¹¹⁸ Jedinou nesrovnalostí zůstává počet osob, který se do sálu vešel. Podle Neumannem citovaných pramenů jich mělo být 2000, což se zdá být vzhledem k prostorovým možnostem zámeckého divadelního sálu značně přehnané, a to i za situace, kdy by většina diváků stála.¹¹⁹

111 MATULÍKOVÁ – JEŘÁBEK, pozn. 95, (nestránkováno).

112 Tamtéž.

113 Poprvé na tuto skutečnost upozornil Albert Rille ve svém článku: Von den fürstlichen Bauherren Nikolsburg. *Zeitschrift des Vereines für die Geschichte Mährens und Schlesiens*. 1912, 16, s. 275.

114 MATULÍKOVÁ, – JEŘÁBEK, pozn. 95, (nestránkováno).

115 Přepočítáno na metry 13 loktů = 7,6882 m, tj. přes 7,5 metru. (NEUMANN, pozn. 21, s. 137.)

116 Tamtéž; SÁNTHA, Georgius (ed.). *Epistulae ad S. Iosephum Calasanctium ex Europa Centrali 1625–1648*. Romae: Editiones Calasanctianae, 1969, 78.

117 Tento jevištní mechanismus známý již od antického Řecka byl také popsán Vitruviem. (Srov. VITRUVIUS, Pollio Marcus – POLLUX, Julius. *Antické divadlo*. Praha: Ústav pro učební pomůcky průmyslových odborných škol, 1944, s. 41.)

118 Údajně jako první měli telari či periakty na našem území použít pražští jezuité v divadelním představení *Constantinus victor (Konstátin vítěz)*, které bylo uvedeno během korunovačních oslav v roce 1617 a poté i v roce 1627. (Srov. BARTUŠEK, Antonín. *Zámecká a školská divadla v českých zemích*. České Budějovice: Společnost přátel Českého Krumlova, 2010, s. 217; ČERNÝ, pozn. 46, s. 175–176.)

119 Zajímavý pohled na uvedené představení z hlediska scénografie nabídl ve své bakalářské diplomové práci Veronika Watzková, viz WATZKOVÁ, Veronika. *Divadelní produkce školského řádu Piaristů*

Problematické se může zdát také umístění sedmdesáti účinkujících a jevištního vybavení, včetně babylonského draka,¹²⁰ na jeviště o velikosti cca 56 metrů čtverečních. Při zkoumání dochovaných piaristických perioch lze zjistit, že v případě, kdy uváděné hry mají větší počet postav a vyžadují jistou prostorovou náročnost, bývá představení hráno „veřejně“ (offentlich). To se týká například hry *Genuss Guldener Freyheit* z roku 1701, v níž účinkovalo sedmdesát pět studentů, nebo hry *Das treue Vater-Kind* z roku 1706, v níž vystupovalo padesát šest studentů. Veřejně může znamenat, že se představení odehrávalo jednak pro veřejnost, jednak i mimo vnitřní prostor koleje. Ovšem ani to nemusí být podmínkou, když se v roce 1700 pořádalo představení *Nocens Innocentia*, účinkovalo v něm sedmdesát tři studentů, a přesto bylo hráno v koleji.

Paralely k mikulovskému zámeckému divadlu je snad možné hledat u staveb renesančních italských dvorských divadel, která rovněž stála na obdélníkovém půdorysu.¹²¹ Tato divadla kardinál poznal na svých cestách, jedním z nich bylo například milánské Teatro Ducale (Vévodské divadlo), které nechal zbudovat roku 1598 guvernér Don Giovanni Ferdinando di Valesco¹²² a kde kardinál zhlédl v červenci 1599 zmíněné divadelní představení *Arminia pastorale*.¹²³ Vnitřní uspořádání dvorských divadel postavených na obdélníkovém půdorysu umožňovalo využívat tyto prostory i jako taneční sál, což znamenalo, že v rovině podlahy sálu nemohla být žádná stálá místa k sezení. Křeslo pro panovníka a křesla nebo lavice pro jeho rodinu a nejvýše postavené osoby se přinášela jen na dobu představení. K usazení orchestru se využívalo galerie nebo balkónu.¹²⁴ Jestli byla galerie či balkón součástí i zámeckého sálu v Mikulově může určit až stavebněhistorický průzkum vnitřních prostor. Ten by také mohl objasnit vzhled jeviště či jeho vybavenost. V souvislosti s jevištěm by se neměla podceňovat výše uvedená zmínka o tom, že bylo vytvořeno trámy spojenými řetězy, což vzbuzuje dojem, že také ono bylo snadno a rychle demontovatelnou výbavou sálu, která zde nemusela být trvale přítomná. V tom případě se nabízí otázka, zdali se opravdu jednalo už od počátku o divadelní sál

v Mikulově. Brno, 2012. Bakalářská diplomová práce. Janáčkova akademie múzických umění v Brně. Divadelní fakulta.

120 NEUMANN, pozn. 21, s. 137.

121 Za nejstarší dochované divadlo s pevným jevištním portálem je pokládáno Teatro Farnese v Parmě navržené italským architektem Giovannim Battistou Aleottim (1546–1636), které bylo dokončeno v roce 1619 a poprvé použito v roce 1628. (Srov. BROCKETT, Oskar, G. *Dějiny divadla*. Praha: Lidové noviny, 2001, s. 165; LAZARDZIG, Jan. *Theatermaschine und Festungsbau: Paradoxien der Wissensproduktion im 17. Jahrhundert*. Berlin: Akademie, 2007, s. 38.) Není tedy pravděpodobné, že by i zdejší divadlo bylo divadlem tohoto typu.

122 WINTER, Jana. Milánská La Scala včera a dnes (1). Dostupné online. [cit. 2016-09-20]. URL: <<http://operaplus.cz/milanska-la-scala-vcera-a-dnes-1/>> .

123 ŠTUDENT, pozn. 78, s. 10; PARMA, pozn. 78, s. 106.

124 Srov. BRAUN, Kazimierz. *Divadelní prostor*. Praha: Akademie múzických umění, 2001, s. 71–72.

nebo jen o jakýsi víceúčelový prostor, který se divadlem v pravém slova smyslu stal až v některé pozdější fázi své stoleté historie.

Další přímé zmínky o zámeckém divadle pocházejí až z doby vlády Leopolda Ignáce Dietrichsteina (1660–1708), který zde mezi lety 1701–1703 prováděl určité úpravy. V roce 1701 bylo například zakoupeno sedm kusů jakýchsi fixačních pomůcek (snad zednické či tesařské kramle) ke zhotovení jeviště (Theatrum)¹²⁵ a jeden velký a tři malé trámy pro potřeby divadla (Comedi-Haus).¹²⁶ V účetních zápisech z roku 1702 se hojně objevují i výdaje za malíře fresek (Fresco Mahler) a jeho potřeby. Nakupovalo se 150 kilogramů křídly,¹²⁷ která se v kombinaci s klišem používala jako podkladový materiál pod malbu, 6 litrů červené barvy¹²⁸ nebo hrubé plátno¹²⁹ a velké množství malých cvočků¹³⁰ k připevnění plátna do rámu. Patrně se jednalo o prostředky k výrobě kulis. V roce 1700 se také do Mikulova dovážely herecké kostýmy („Comoedi Klayder“)¹³¹ a další divadelní předměty („Comoedi Sachen“), což mohly být též kulisy, neboť v únoru 1700 putovaly dva vozy nejdříve k malíři do St. Ulrichu¹³² a až poté do Mikulova¹³³. Další „Comoedi Sachen“ se pak v účtech objevují i v roce 1703.¹³⁴ Množství přivážených kulis a kostýmů může zřejmě souviset s maškarními zábavami panstva pořádaným o masopustu. Přesnější informace o využití nově vybaveného zámeckého divadla však stále chybí. Z účtů z hlavní polkladny, jak bude ještě uvedeno níže, je sice zřejmé, že Leopold Ignác Dietrichstein platil vysoké částky za italské divadelní společnosti, přímý doklad o jejich produkci na mikulovském zámku je ovšem zatím pouze jeden, a to z roku 1700.

Dobromila Brichtová ve své studii „Altana‘ zámku v Mikulově – několik zjištění ke stavební historii“ pracuje s myšlenkou, že Leopold Ignác Dietrichstein hodlal

125 „Vor 7 stuckh Gespörr zur Verfertigung des Teatrum in Comedi= Haus . . . 1 fl 15 kr.“ (MZA, F 18. (Hlavní registratura Ditrichštejnů). Inv. č. 8384, kart. 1506, sign. 217 VI.).

126 „Item dem Judt Joseph Löwel, vor Ein grosßen = undt 3 kleinen Tram zur gedachten Comedi= Haus . . . 2 fl 12 kr.“ (Tamtéž.)

127 „Item vor 3 Centen Kreiden dem Fresco Mahler zu dem Comedi haus, zahlt . . . 18 fl.“ (Tamtéž.)

128 „dan vor 6 lit. rotte farb zu dem Camedi haus, zahlt . . . 18 kr.“ (Tamtéž.)

129 „Mehr vor 12 sB grobe Leinwath gedachten Fresco Mahler zu Erhöltten Comedi Haus, den Juden Bezahlet . . . 58 fl.“ (Tamtéž.)

130 „dem Naglschmit vor 80000 kleine zwöken dem Fresco Mahler zum Comedi Haus, zum Leinwath auffziehen...“ Tamtéž.

131 RICHTER, Václav. Excerpta z dietrichsteinského archivu. *Sborník prací filosofické fakulty brněnské univerzity*. F 13, 1969, s. 61.

132 Nejspíše se jednalo o malou osadu ležící asi 30 km jižně od Mikulova v blízkosti obce Neusidel an der Zaya.

133 „Den 13. dito, Zweyen Tragern, welche einen gewissen Comöedi Waagen zu einem Mahler nach St. Ullrich übertragen haben, zahlt . . . 1 fl 8 kr.“ (MZA, F 18. Hlavní registratura Ditrichštejnů. Inv. č. 6278, kart. 619, fol. 176.). „Den 14. dito, von übertragung einiger Comöedi=Sachen von St. Ullrich biß ins Hauß Zahlt worden . . . 1 fl 34 kr.“ (RICHTER, pozn. 131, s. 61.)

134 Tamtéž, s. 61 a 66.

v roce 1702 budovu zámeckého divadla zbourat. Nakonec ale od tohoto záměru upustil, což údajně dokládá příkazem zasláným z Vídně do Mikulova 5. dubna, v němž je uvedeno: „*Das theatrum stehen lassen!*“¹³⁵ Celé toto tvrzení je však mylně interpretováno, neboť výraz „Theatrum“ označuje pouze jeviště, divadlo jako stavba bylo nazýváno „Comedi Haus/Comoedien-Haus“. Navíc, jak je z oné zprávy patrné, před výrazem „Das Theatrum“ stojí „im Saale“, příkaz tedy zní: „*im Saale das Theatrum stehen lassen*“ (*Jeviště v sále nechte stát*). Celkově se Leopoldovo nařízení zasláné do Mikulova týká úklidu po dokončené práci malíře fresek v jedné zámecké místnosti (Schlosszimmer). V rámci úklidových prací pak mělo být odstraněno i lešení, jen ono jeviště mělo být zachováno.¹³⁶ Jedinou nesrovnalostí se zdá být skutečnost, že Leopold nezmiňuje divadelní sál, ale pouze nějakou zámeckou místnost. Pokud se nařízení knížete opravdu týká zámeckého divadelního sálu, potvrzuje tato zpráva současně výše uvedenou zmínku piaristů o demontovatelném jevišti v zámeckém sále, neboť trvale zabudované jeviště by Leopold nemusel svým příkazem ochraňovat.

Divadelní život na mikulovském zámku za Leopolda Ignáce Dietrichsteina bude dále sledován a lze očekávat objevení dalších a snad i konkrétnějších archiválií, které nabídnou ucelenější pohled na tuto etapu. Rozkvět zámecké divadelní kultury na přelomu 17. a 18. století je patrný i v blízkých Valticích (Feldsberg), které patřily knížecímu rodu Liechtensteinů.¹³⁷ To dokládají účetní záznamy z 3. prosince 1696, které jsou shodou okolností také za nákup plátna pro divadlo a za malíře.¹³⁸ V té době zde nejspíše ještě divadelní sál neexistoval a k divadelním produkcím se využíval sál určený původně k jinému využití.¹³⁹

Po přestavbě divadelního sálu na knihovnu v letech 1727–1730 nebyl na mikulovském zámku v průběhu dalších let žádný takový sál zbudován. To ovšem neznamená, že se zde přestalo divadlo hrát, neboť k realizaci divadelních představení se mohla využívat jakákoli jiná místnost, která by vyhovovala náročnosti a potřebám

135 BRICHTOVÁ, Dobromila. „Altana“ zámku v Mikulově – několik zjištění ke stavební historii. In *RegioM 2012. Sborník Regionálního muzea v Mikulově*. 2012, s. 34; MZA, F 18. (Hlavní registratura Ditrichštejnů). Inv. č. 8382, kart. 1504, fol. 122.

136 Tamtéž.

137 Valtice byly ve správě Liechtensteinů od roku 1391. V roce 1627 učinil Karel I. Liechtenstein (1569–1627) z města svou rezidenci, která v následujících desetiletích zaznamenala nejdůležitější etapu svého rozvoje. Jeho syn Karel Eusebius Liechtenstein (1611–1684), jenž v roce 1643 zahájil barokní přestavbu zámku, se zde také zapřítčil o rozvoj zdejšího divadelního dění. (Srov. ŠTÁVOVÁ, Jitka. Zámecká divadla rodu Liechtensteinů na českém území. In ŠTEFANIDES, Jiří (ed.). *O divadle 2008*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2009, s. 18.)

138 „*Dem Matthia Opus vor Mahlung des Theatrium zur Comedia im Schloß /Feldsberg/ 8 fl.*“ „*Vor Zusammennehmung 96 Ellen roho Leinwand zum Comedia Theatrio 51 Kr.*“ (BOHATTA, Hans. Theaterwesen am Hofe des Fürsten von und zu Liechtenstein. *Jahrbuch der Gesellschaft für Wiener Theaterforschung 1950/51*. Wien: Notring d. Wiss., 1952, s. 39.)

139 BLÁHA, Jiří. *Státní zámek Valtice. Zámecké divadlo*. Zkrácený stavebně-historický průzkum. (Rukopis) Liberec, 2012.

konkrétních představení. Z pozdějších pramenů vyplývá, že se od počátku 19. století k divadelním představením a koncertům začaly využívat prostory zimní barokní jízdárny (do roku 1712 míčovna). V žádosti divadelního ředitele Josefa Kronese (1766–1839) se objevuje i zmínka o kočárovně,¹⁴⁰ v níž chtěla tato společnost v roce 1814 hrát. Jednalo se nejspíše o kočárovnu, jež byla součástí traktu u knihovnického sálu a která zanikla při celkových úpravách okolí zámku na konci 19. století.¹⁴¹

Školské divadlo

Doba vlády kardinála Dietrichsteina je rovněž spojena s rozmachem školského divadla. U příležitosti otevření gymnázia 6. ledna 1630 předvedli žáci komedii, v níž kardinála pozdravili salutací v 15 rozličných jazycích, Josef Košulič pak tuto událost spojuje s hrou *Comoedia Elisabeth*, která je uváděna mezi tisky mikulovské tiskárny.¹⁴² Zřízením a následnou správou gymnázia byl v roce 1629 pověřen vlámský teolog a titulární biskup upsalský Johann Baptista Gramay (1579–1635), který současně jednal o povolání piaristů z Itálie do Mikulova. To se povedlo už v roce 1631, kdy zde byla založena vůbec první piaristická kolej u gymnázium tohoto typu mimo Itálii.¹⁴³

Stejně jako jezuité i piaristé zakomponovali divadlo do školních osnov jako jednu z důležitých vyučovacích metod. Od roku 1641 sice existoval výnos generální kapituly zakazující pořádání her i deklamací v kolejích, ve školách nebo v kostelích, vyjímaje literární cvičení pro akademie a školy, ten však nikdy nebyl zcela dodržován. V roce 1659 měla generální kapitula řádu vydat k tomuto výnosu další nařízení, podle kterého se dramatická cvičení mají konat ve školách jen zřídka a se souhlasem řádového generála nebo alespoň provinciála.¹⁴⁴ Roku 1711 mělo být v provincii nařízeno, aby profesor rétoriky provedl ročně jenom jedno drama, jím složené, a dvě deklamace. Učitelé nižších tříd měli nacvičit s žáky jednu divadelní hru a provést ji před měsícem červnem.¹⁴⁵ Z tohoto nařízení Metoděj Zemek usuzuje, že „v předcházejícím období došlo doslova k bouřlivému růstu počtu předváděných her a tím i k zatížení žáků na úkor učení“.¹⁴⁶ Tato úvaha se zdá být opodstatněná,

140 Viz MZA, F 18 (Hlavní registratura Ditřichštejnů). Inv. č. 8387, sign. 217 VIIc, kart. 1507, fol. 29.

141 MATULÍKOVÁ – JEŘÁBEK, pozn. 95. (nestránkováno).

142 ZEMEK – BOMBERA – FILIP, pozn. 20, s. 9; KOŠULIČ, pozn. 23, s. 126.

143 K mikulovské piaristické koleji více v BARTUŠEK, Václav. První piaristé v Mikulově a kardinál Ditřichštejn (1631–1636). *Kardinál František z Ditřichštejna a jeho doba*, s. 119–134; BARTUŠEK, Václav. Mikulovská piaristická kolej jako sídlo provincie do školských reforem Marie Terezie. *Jižní Morava*. 2013, 49(52), s. 100–130.

144 ZEMEK, pozn. 19, s. 40; NEUMANN, pozn. 21, s. 134.

145 ZEMEK – BOMBERA – FILIP, pozn. 20, s. 139.

146 Tamtéž.

neboť i v samotné sbírce dochovaných synopsí piaristických her z Mikulova je období mezi lety 1700–1710 zastoupeno nejvýrazněji. Praxe s provozováním her byla ustálena výnosem provinciální kapituly z roku 1723, kterým se náročnější dramata přikázala rétorům, zatímco menší hry či deklamace mohly provozovat nižší třídy, a to vždy koncem pololetí.¹⁴⁷

Dalo by se předpokládat, že mikulovská kolej, jako sídlo provinciála, bude tato nařízení důsledně respektovat. Průzkum synopsí her z mikulovského gymnázia však ukázal, že nařízení a realita se mohou ve výsledku drobně rozcházet. Divadelní hry společně se studenty rétoriky hrávali obvykle i studenti poetiky. Pokud se inscenovala na počet postav náročnější hra, byly tyto dvě vyšší třídy studentů doplněny i žáky nižších tříd, tedy gramatiky a syntaxe. Piaristé své hry uváděli také nejen v rámci školní výuky, ale rovněž při příležitosti církevních svátků, například ve velikonočním týdnu.

Zmíněné periochy byly psány v latině nebo němčině, případně v kombinaci obou uvedených jazyků s tím, že za latinským textem následoval německý překlad. Samotné představení bylo hráno ve většině případů v latině, německy psaná periocha sloužila k tomu, aby se v ději orientoval i divák, který latinu neovládal.

Většina divadelních her měla tři nebo pět dějství (actus, Abhandlung), která byla dále rozdělena do scén (scena, Auftritt). Obvyklou součástí dramatu byla i předehra (prologus, prolusio). Pauzu v meziaktí vyplňovaly tzv. chóry nebo mezihry (interludium, intermezzo, embolium).¹⁴⁸ Hru zakončoval epilog, v němž mohlo být pokorně poděkováno divákům za zhlédnutí mravně poučné hry. Podobně je zakončená například hra *Der Glorreiche Tugend=Schutzer Oder Bellerophon Glavci* předvedená studenty gramatiky a syntaxe 30. července 1702.¹⁴⁹ V závěru hry, někdy ovšem i v jejím úvodu, mohlo být rovněž poděkování osobě či osobám, kterým byla hra věnována. V případě mikulovské koleje směřovaly dedikace převážně k majitelům panství, tedy k Dietrichsteinům. V samotných hrách, jejichž autory byli většinou učitelé, lze sledovat několik témat: biblické, hagiografické, historické či antické. Toto rozdělení je ovšem současně zavádějící, neboť uvedená témata mohou dějem hry vzájemně prostupovat. Přesnější vymezení bude možné až po bližším zkoumání a stanovení správného metodologického klíče.

První ověřená zmínka o piaristickém divadelním představení v Mikulově je ze září 1639, kdy studenti gymnázia uvedli hru nazvanou *Representation von s. Bonifacii wunderbarlichen Kampf...*¹⁵⁰ Na titulním listě dochované synopse¹⁵¹ je vepsáno

147 NEUMANN, pozn. 21, s. 135.

148 ZEMEK – BOMBERA – FILIP, pozn. 20, s. 147.

149 Synopse hry je uložena v Rakouské národní knihovně. (ÖNB, Sammlung von Handschriften und alten Drucken. Sign. 66632-B.)

150 ZEMEK, pozn. 19, s. 37–46.

151 Synopse hry o sv. Bonifácovi, která je uložena ve Státním okresním archivu v Přerově, Piaristická knihovna z Lipníku nad Bečvou, bez signatury (nezpracováno).

věnování tehdy malým synům knížete Maxmiliana II. Dietrichsteina, Ferdinandu Josefovi (1636–1698) a Maxmilianu Andreasovi (1638–1692). Zajímavé zjištění přinesl detailní rozbor uvedené synopse, který provedla Margita Havlíčková, neboť ukázal, že na pozadí některých postav hry o sv. Bonifácovi jsou patrné typizované postavy *commedie dell'arte*.¹⁵² Pokud se k tomuto zjištění připočtou i již zmíněné telari, je možné piaristy považovat za důležité prostředníky šířící prvky italského divadla v polovině 17. století na našem území. Pro mnohé diváky v Mikulově to muselo být také zaručeně první setkání s italskými divadelními vlivy.

Zatím posledním dokladem piaristické divadelní produkce je „*Singspiel*“ uvedený v lednu 1784, který byl věnován padesátiletému výročí vysvěcení Guidona Nicht ab Angelis (1709–1789), bývalého rektora mikulovské koleje a provinciála řádu, na kněze.¹⁵³ Děj komorní zpěvohry, v němž je připomínán život této významné osobnosti, je tvořen dialogem čtyř alegorických postav Spravedlnosti (*Gerechtigkeit*), Vznešenosti (*Herrlichkeit*), Zbožnosti (*Andacht*) a Pokory (*Demuth*).¹⁵⁴

Ve svých inscenacích využívali mikulovští piaristé k hudebním výstupům i žáky loretánského a václavského semináře, tedy seminářů, které byly ve své době středisky skutečného hudebního vzdělávání.¹⁵⁵ Loretánský seminář byl kardinálem zřízen v roce 1625. Jeho žáci, kteří byli od prosince roku 1629 i žáky gymnázia vedeného Johannem Baptistou Gramayem, nejprve zajišťovali hudební provoz v kolegiátním kostele sv. Václava a v Loretě. Po příchodu piaristů byli chórové služby u sv. Václava zproštěny a starali se především o kult Panny Marie a o hudební doprovod bohoslužeb v piaristickém kostele. Jejich původní povinnosti postupně přebírali studenti václavského semináře založeného kardinálem v roce 1629. Václavský seminář měl sloužit výhradně pro potřeby kolegiátního kostela. Loretánce vzdělával v hudbě od roku 1632 kardinálův sekretář a hudební skladatel Carlo Abbate a následně pak piaristický hudebník Carolo di Giacomo a Conceptione.¹⁵⁶

Hudební složka k představením vznikala patrně také na půdě koleje. Z dochovaných synopsí lze vyčíst, že ve třech případech byli autory hudby i ředitelé kůru kolegiátního kostela sv. Václava v Mikulově. Pro představení *Nocens Innocentia*¹⁵⁷

152 Srov. HAVLÍČKOVÁ, Margita. Vztahy a vlivy barokního školského a profesionálního divadla na příkladu hry o sv. Bonifáci (Mikulov, 1639). In HOJDA, Jan (ed.). *Náboženské divadlo v raném novověku*. Ústí nad Orlicí: Oftis, 2011, s. 60–67.

153 Guido Nicht byl vysvěcen na kněze 19. 12. 1733. (Za tuto informaci děkuji Václavu Bartůškovi.)

154 MZA, E 53. (Piaristé Mikulov). Inv.č. 109, sign. Ba 2, evid. č. 33.

155 Srov. ZEMEK – BOMBERA – FILIP, pozn. 20, s. 9.

156 Srov. BRÁZDOVÁ, pozn. 75, s. 149–156.

157 Celý název zní: *Nocens Innocentia a divina Nemese in sancto Ephrem puero castigata*. Synopse hry je uložena v Rakouské národní knihovně. (ÖNB, Sammlung von Handschriften und alten Drucken. Sign. 115201-B.)

z roku 1700 a představení *Genuss Guldener Freyheit*,¹⁵⁸ které bylo uvedeno v roce 1701, složil hudbu Johann Christoph Schreüer/Schreyer. U představení *Die von der Verlogenheit gedruckt* z roku 1709 je pak jako autor hudby uveden regenschori Adam Schneider.¹⁵⁹ Tato hra byla věnována dcerám Waltra Xavera Dietrichsteina (1664–1738) Marii Antonii (1694–1758), Marii Aloisii (1700–1783) a Marii Eleonoře.¹⁶⁰

Partitura k piaristickému představení byla objevena pouze v jednom případě. Jedná se o pašijovou hru *Amoris Divini fortis usque ad Mortem crucis dilectio*, která byla v Mikulově uvedena v roce 1694.¹⁶¹ Synopse hry s notovým záznamem je uložena v ústředním archivu maďarské provincie piaristického řádu v Budapešti, kam se dostala z knihovny piaristů v Nitře. Autorem libreta byl piaristický básník a dramatik Martin a S. Brunone (Martin Schubart, 1662–1733), který jistou dobu v Mikulově působil. V alegorické pašijové hře vystupuje Amor (Kristus), který se snaží svými střelami z luku zasáhnout Duši (lidskou duši). Duše nejprve Amorovu lásku odmítá, teprve ve chvíli, kdy je zasažena Amorovým šípem, začne jeho lásku chápat. Amor je však za svůj čin předveden před soud, kde je rozhodnuto o jeho ukřižování. Duše tak Amorovu lásku nalézá až pod křížem, na který byl Amor přibit.¹⁶² Drama mělo úvod složený z instrumentální předehry a dueta, po kterém následovaly tři akty. Každý akt uzavíral sbor složený se zřetelem k hlasovým možnostem žáků hlavně ze sopránů, altů a tenorů. Nejvíce hudby obsahoval první akt (4 árie, mezihru a sbor), nejméně třetí akt (árie a závěrečný sbor).¹⁶³ Autorem větší části hudebního doprovodu byl Daniel Franciscus Wenzeslaus Tallmann (?–1740), který od roku 1696 působil jako komorní hudebník císaře Leopolda I.

158 Celý název zní: *Genuss Guldener Freyheit mit Letholdo Graffen von Baqueville in Normandie Durch wunderthätige Wirkung dess Heiligen Juliani*. Synopse hry je uložena ve Státním okresním archivu v Přerově, depozitář Potštát.

159 Celý název zní: *Die von der Verlogenheit gedruckte, unter Verwaltung Pomponii aber beschützte Wahrheit*. Synopse hry je uložena v Rakouské národní knihovně. (ÖNB, Sammlung von Handschriften und alten Drucken. Sign. 111602-B.)

160 Walter Xaver měl dvě dcery se jménem Maria Eleonora, obě však umřely krátce po narození: Marie Anna Eleonora (1696–1697), Marie Eleonora Francisca (1698–1698). Není tedy zcela zřejmé, o kterou dceru se mělo jednat.

161 Objev této pašijové hry prezentovala i s podrobným rozbořem hudební stránky maďarská muzikoložka Agnes Gupcsó: GUPCSÓ, pozn. 69, s. 315–344. Blíže k této hře také: KAČIČ, Ladislav. *Musik im Piaristendrama des 17. und 18. Jahrhunderts*. Szín – jatek – költészet. Tanulmányok a nyolcvanéves Kilián István tiszteletére. Budapest-Nagyvárad: Partium kiadó – Protea Eggyesület, 2013, s. 109–117; SEMERÁDOVÁ, Pavla. *Amoris Divini in Animam fortis usque ad Mortem Crucis dilectio. Piaristické školské hudební drama (1694)*. Dostupné online. [cit. 2013-11-01]. URL: <<http://www.vosaspsekrizik.cz/piariste/8.htm>>

162 Nově byla hra nastudována souborem Collegium Marianum (premiéra 17. 6. 2001, barokní knihovni sál kláštera servitů, Praha), viz: <http://www.letnislavnosti.cz/letni-slavnosti/program/program-2001/amoris-divini-dilectio/> nebo také: <http://www.vosaspsekrizik.cz/piariste/8.htm>.

163 SEHNAL, Jiří. – VYSLOUŽIL, Jiří. *Dějiny hudby na Moravě*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 2001, s. 75–76.

Autorem sborů na konci jednotlivých aktů byl neznámý benediktin Albert Turner (1667–1739).¹⁶⁴

Piaristické divadelní produkce se zpočátku měly odehrávat převážně v sále gymnaziálního traktu mezi třídou rétoriky a poetiky. V roce 1746 pak vznikl nový sál v klášterní zahradě před jižním nárožím koleje.¹⁶⁵ Ten svému účelu sloužil jen do roku 1771, kdy v souvislosti s osvícenskými reformami došlo k základní proměně školství, což se dotklo i provozování divadelních her na latinských školách. Po jejich počátečním omezení jen na soukromé představení na konci roku došlo později prostřednictvím císařského nařízení z roku 1769 k jejich celkovému zrušení. Mikulovský provinciál Gilbert a S. Leopoldo sice v roce 1771 piaristům povolil týdenní latinské cvičení a dvě akademie ročně, o masopustu a na konci roku, ty se však již nesměly konat v divadelním sále, nýbrž jen ve třídě nebo v jiném vhodném prostoru.¹⁶⁶ Pokles školské divadelní činnosti souvisel ovšem i se stoupajícím zájmem šlechtické společnosti o světskou tematiku divadelních her, kterou řádové divadlo nemohlo uspokojovat, a současně s osvícenskými názory na poslání státu a jeho vliv na výchovu občana.¹⁶⁷ Budova piaristického divadla následně začala sloužit eráru jako skladiště.¹⁶⁸

V novodobé historii města po roce 1945 se budova využívala jako garáže technických služeb města. Poté byla přebudována na mateřskou školu a dnes slouží ke komerčním účelům. Bohužel četné stavební zásahy v tomto prostoru prakticky znemožňují zabývat se dnes jeho původní vnitřní podobou.

Mikulovská piaristická kolej byla až do poloviny 19. století střediskem řádu pro celou provincii, a tím i důležitým prostředníkem divadelních proudů v 17. a 18. století nejen na Moravě, v Čechách, ale také v Dolním Rakousku.¹⁶⁹ Společně s lorentánským a václavským seminářem měla i výrazný vliv na formování místní intelektuální elity. Mezi lety 1807 a 1849 zde fungovalo dvouleté filozofické lyceum, jakýsi

164 GUPCSÓ, pozn. 69, s. 339; SEMERÁDOVÁ, pozn. 161.

165 MZA, E 53 (Piaristé Mikulov). Inv. č. 96, sign. B 23, evid. č. 29, fol. 181; ZEMEK, pozn. 19, s. 43.

166 PORT, Jan. Divadlo řádových škol a náboženských bratrstev. In ČERNÝ, pozn. 46, s. 192. Dozvuky školních her v Mikulově je možné sledovat ještě na počátku devatenáctého století, což dokládá zmínka bývalého studenta piaristického gymnázia Jana Evangelisty Purkyně (1787–1869), který, když při následných studiích v Praze sklídl úspěch za herecký výkon v Schillerově *Spiknutí dona Fiesca*, přiznal, že svým hereckým dovednostem se naučil právě zde. Jeho učitelem byl v té době piarista Dominik František Kynský, jenž řídil školní divadlo do roku 1801. (ZEMEK, pozn. 19, s. 44.)

167 Srov. ZEMEK – BOMBERA – FILIP, pozn. 20, s. 140.

168 Historie piaristického divadla je v kronice shrnuta následovně: „*Wahrscheinlich ist auf dem Grunde beider Häuser im Jahre 1746 das sogenannte Theater gebaut und mit Ziegeln gedeckt worden. Der Bau kostete ohne Einrichtung 400 fl. 1771 wurde es zu einem avarischen Magazin verpachtet.*“ Viz MZA, E 53 (Piaristé Mikulov). Inv. č. 96, sign. B 23, evid. č. 29, fol. 181.

169 ZEMEK, pozn. 20, s. 45.

mezičlánek mezi gymnáziem a univerzitou.¹⁷⁰ Ve sledovaném období na gymnáziu stále působili významní profesori, jako byl Gelasius Dobner (1719–1790), zakladatel české kritické historiografie, nebo František Ignác Kassián Halaška (1780–1847), matematik, fyzik a astronom. Svou učitelskou a vědeckou činnost začal v Mikulově fyzik a astronom Florus Ignác Stašek (1782–1862). Z dalších významných osobností působili v Mikulově matematik Klement Václav Claudis (1789–1867), matematik a překladatel z ruštiny Kornelius Bělecký (1778–1853), literární kritik a básník Placid Horn (1788–1836) a filozof Ignác Buzek (1788–1839), který byl v letech 1836–1839 rektorem zdejší koleje.¹⁷¹ V šedesátých letech 19. století však pomalu význam piaristického gymnázia klesal, neboť piaristická správa nebyla schopna reagovat na požadavky moderního liberálního školství. Od roku 1869 začal postupně nad gymnáziem přebírat dozor stát.¹⁷²

170 EIBEL, pozn. 21, s. 69.

171 SVÁTEK, Josef. Mikulovští profesori 19. století a jejich vědecká činnost. *XI. Mikulovské sympozium 1980. Pokrokové proudy ve výchově a vzdělávání na jižní Moravě v uplynulých 350 letech*. Praha: TEPS místního hospodářství, 1981, s. 226.

172 SVOBODA, Miroslav – SYNEK, Jiří. Mikulov za prusko-rakouské války v roce 1866. In *RegioM 2015. Sborník Regionálního muzea v Mikulově*. 2016, s. 25.